

Özel gereksinimli kardeşi olan çocuklarda ekran süresi ve saldırganlık davranışı arasındaki ilişki

The relationship between screen time and aggressive behavior in children with special needs siblings

Hatice Şevval Şimşekkaya^a , Şerife Çamurcu^{b,*}

^a Ankara Belediyesi İşçi Blokları Çocuk Etkinlik Merkezi, Ankara, Türkiye

^b Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye

ÖZET

Amaç: Bu araştırma özel gereksinimli kardeşi olan 7-15 yaş aralığındaki çocukların ekranda geçirdikleri süreyi belirlemek ve maruz kaldıkları içerikler ile saldırganlıkları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yöntem: İlişkisel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler Ankara ilinin farklı ilçelerinde yer alan özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında özel gereksinimli kardeşe sahip 7-15 yaş aralığındaki çocukların ebeveynleri ile yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. 159 ebeveynin yer aldığı çalışmada veriler “Demografik Bilgi Formu” ve “Çocuklar için Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu” kullanılarak toplanmıştır.

Bulgular: Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların Çocuklar için Saldırganlık Ölçeği sözel saldırganlık (sd=4, n=159) =14,84 p<.005), kışkırtılmış fiziksel saldırganlık (sd=4, n=159) =15,157 p<.005), kışkırtılmadan gerçekleşen fiziksel saldırganlık (sd=4, n=159) =16,757 p<.005) ile toplam aile saldırganlık (sd=4, n=159) =14,959 p<.005), alt boyutundan aldıkları puanların çocukların ekran karşısında geçirdikleri süreye göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca özel gereksinimli kardeşi olan çocukların Çocuklar için Saldırganlık Ölçeği’nin tüm alt boyutlarından aldıkları puanların maruz kaldıkları içerik türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği ifade edilebilmektedir.

Sonuç: SPSS25 paket programı ile analiz edilen veriler sonucunda özel gereksinimli kardeşi olan 7-15 yaş aralığındaki çocukların saldırganlık davranışlarının cinsiyet ve anne-baba öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Diğer yandan özel gereksinimli kardeşi olan 7-15 yaş aralığındaki çocukların nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık davranışları dışındaki tüm diğer saldırganlık davranışlarının ekranda geçirdikleri süre ve izledikleri içerik türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekran kullanımı; özel gereksinimli kardeş; saldırganlık

ABSTRACT

Aim: This study was conducted to determine the time spent on the screen by children between the ages of 7-15 who have siblings with special needs and to examine the relationships between the content they are exposed to and their aggression.

Method: Stratified sampling method was used in the study, which was conducted using the relational survey model. The data obtained in the study were collected by face-to-face interviews with the parents of children aged 7-15 with siblings with special needs in special education and rehabilitation institutions located in different districts of Ankara. 159 parents participated in the study and the data were collected using the “Demographic Information Form” and “Aggression Scale for Children Parent Form”.

Results: The Aggression Scale for Children verbal aggression (sd=4, n=159) =14.84 p<.005), provoked physical aggression (sd=4, n=159) =15.157 p<.005), unprovoked physical aggression (sd=4, n=159) =16.757 p<.005) and total family aggression (sd=4, n=159) =14.959 p<.005) sub-dimension scores showed a significant difference according to the time children spent in front of the screen. In addition, it can be stated that the scores of children with siblings with special needs from all sub-dimensions of the Aggression Scale for Children differ significantly according to the type of content they are exposed to.

Conclusion: As a result of the data analyzed with SPSS25 package program, it was found that the aggression behaviors of 7-15 year old children with siblings with special needs did not differ significantly according to gender and parental education level. On the other hand, it was found that all other aggression behaviors of children aged 7-15 with siblings with special needs, except for aggression behaviors towards objects and animals, showed significant differences according to the time they spent on the screen and the type of content they watched.

Keywords: Aggression; screen use; sibling with special needs

Giriş

Günümüzde çocukların bulundukları mekanlar pek çok medya seçeneği (televizyon, oyun konsolları, akıllı telefon, tablet vb.) ile çevrilidir. Söz konusu medya seçeneklerinden ötürü çocuklar ekran ile iç içe büyümekte

Bu makale, TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklenmiştir.

* Corresponding author.

E-mail address: scamurcu@aybu.edu.tr (Ş. Ç)

Geliş Tarihi / Received: 23.05.2025 Kabul Tarihi/Accepted: 11.07.2025

ve günlük yaşamlarının büyük bir çoğunluğunu ekran karşısında geçirmektedirler (Rideout, Vandewater & Wartella, 2003). Bu noktada televizyon halen ailece geçirilen zaman için baskın olarak tercih edilse de mobil ekranlı medya cihazları; ekran boyutları, kullanıcıya sunduğu uygulama özellikleri, ekonomik açıdan ulaşılabilirliği gibi nedenlerden ötürü ebeveynler ve çocuklar tarafından daha fazla tercih edilir hale gelmiştir. Ancak bu tercih beraberinde çocuklara ekrana erişilebilirlik noktasında kolaylık sunarak çocukların tek başına ekranda vakit geçirmesine neden olmuştur (Kabali ve ark., 2015; Houghton ve ark., 2015; Ofcom, 2016). Dünya geneline bakıldığında ekran kullanımına ilişkin yayınlanan çalışmalar da bu durumu destekler niteliktedir. Ülkemizde 6-15 yaş aralığındaki çocukların %91,3'ünün günlük düzenli olarak internet kullandığı belirtilmektedir. Çocukların internet kullanım amaçları incelendiğinde ise %83,9 oranıyla video izleme eyleminin birinci sırada yer aldığı ifade edilmektedir (TÜİK, 2024). 81 ilden 8-16 yaş aralığındaki 10.475 çocuk ile internet kullanımı alışkanlıkları ve dijital okuryazarlık becerileri üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada ise çocukların büyük çoğunluğunun video içeriği tüketen konumunda olduğu ifade edilmektedir. Araştırmada yer alan çocukların %89,1'inin öğrenme veya ödev yapma amaçlı video izlerken; %67'sinin sadece eğlenme amacıyla gelişigüzel video seyrettiği, %54,4'ünün ise fenomen videolarını izlediği belirtilmektedir (Bayzan ve ark., 2023). Okul çağındaki çocukların ekran süresi ve ekran kullanımı ile ilgili çalışmaları analiz etmek için gerçekleştirilen sistematik incelemede ise çocukların günlük ortalama ekran süresi kullanımının 2.77 saat olduğu ve çocukların % 45.4'ünün günlük ortalama ekran süresinin 2 ve daha üzeri saat olduğu belirtilmektedir (Qi, Yan & Yin, 2023). 16-36 aylık çocuklarla gerçekleştirilen bir diğer araştırma sonucunda ise 2 yaş ve altındaki çocukların ekrana maruz kalmamaları tavsiye edilmesine rağmen çocukların %88,9'unun bu zaman diliminde ekranla tanıştığı saptanmıştır. Ayrıca araştırmada yer alan tüm çocukların ekran kullanmaya iki yaşından önce başladıkları bulunmuştur. Ekran süresi değerlendirildiğinde çocukların %55'inin günde bir saatten fazla ekran kullandıkları ifade edilmiştir (Kebir & Özkaya, 2023). Benzer şekilde 2-5 yaş aralığındaki çocukların %64,4'ünün de günlük 1 saatin üzerinde ekran karşısında vakit geçirdiği ifade edilmektedir (McArthur, Volkova, Tomopoulos & Madigan, 2022). Bu bağlamda çocuklarda ekran kullanım süresinin neredeyse tüm yaş gruplarında yüksek bir orana sahip olduğu ifade edilebilmektedir. Bununla birlikte ebeveynler çocuğun yaşı ilerledikçe ekran süresini kontrol etmekte zorluk yaşadıkları dile getirmektedirler (Kırlioğlu, Kayaalp & Arslan, 2023). Öyle ki iyi ebeveynlik imajının çocukların ekran süresini kontrol etmekle bağdaştırıldığı günümüzde ekran süresinin ebeveynlerde suçluluk duygusuna neden olduğu belirtmekle birlikte ebeveyn ekran suçluluğu olarak nitelendirilen bu durumda ekran süresinin yanı sıra ekran kullanım amacı ve içeriklerin de payı olabileceğine değinilmektedir (Mazmain & Lanette, 2017; Wolfers, Nabi & Walter, 2024). Bu bağlamda ebeveynlerin çocuklarının ekran süresine ilişkin farkındalıklarının önemli bir etken olduğu ifade edilebilmektedir. Nitekim çizgi film programlarının çocuklara etkisi hakkında ailelerin bilgi ve farkındalık düzeylerinin incelendiği araştırma sonucunda ebeveynlerin programlar hakkında fazla bilgi sahibi olmadıkları, program seçimlerini çocuklara bıraktıkları bulunmuştur (Yetim & Sarıçam, 2016). Ergenlik öncesi dönemdeki çocuklar ve ebeveynlerinin ekran kullanımına ilişkin algılarını belirlemeye yönelik yapılan bir diğer araştırma sonucunda ise ebeveynler çocuklarının ekran süresi ve takip ettikleri içerikler hususunda şeffaf davranmadıklarını düşündükleri dile getirmişlerdir. Ebeveynler ayrıca çocuklarının YouTube videoları gibi şiddet içerikli ya da potansiyel olarak uygunsuz içerikleri barındıran görsel öğelere ilişkin bir endişe örüntüsüne sahip olduklarını ifade etmişlerdir (Francis, Scholten, Granic, Loughheed & Hollenstein, 2021). Bu bağlamda çocukların ekran süresine bağlı biçimde sosyal duygusal gelişimlerinin olumsuz etkilenecek saldırıcılık davranışlarının körüklenebileceği ifade edilebilmektedir (Muppalla, Vuppalapati, Reddy Pulliahgaru & Sreenivasulu 2023). Ekran süresi boyunca çocukların izledikleri içeriklerin saldırıcılık eğiliminde etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü 8-18 yaş arasındaki her on çocuktan altısı her gün çevrimiçi video izlemekte ve bundan keyif aldığını ifade etmektedir. Bununla birlikte çocuklar arasında YouTube, Instagram, TikTok, Snapchat, Facebook, Discord, X, Pinterest,

Reddit, Tumblr adlı platformlar yaygın bir biçimde kullanılmaktadır (Rideout, Peebles, Mann & Robb, 2022). YouTube kullanmaya en geç başlama yaşının 8-9 yaş olduğunun ortaya konduğu bir diğer araştırmada ise çocukların %21'nin 4 yaşından önce YouTube kullanmaya başladığı belirtilmektedir (Kim ve ark., 2024). İlgili platformlar çocukların ekran süresinde önemli bir dilime sahiptir. Majeed (2023) ergenlerle gerçekleştirdiği araştırmada çalışma grubunda yer alan ergenlerin ekranlarda şiddet içeren, anti-sosyal içerik izleyerek daha fazla zaman geçirdiği ve bu ergenlerin saldırganlık puanlarının yüksek olduğunu ifade etmektedir (Majeed, 2023). Dou ve Zhang (2025) tarafından gerçekleştirilen boylamsal çalışma sonucunda da ekran süresince şiddet öğelerine maruz kalan çocukların bu şiddet öğeleri ile saldırganlık davranışları arasında pozitif bir ilişki bulunduğu belirtilmektedir (Dou & Zhang, 2025). Benzer şekilde alanyazındaki araştırmalarda ekran süresinin saldırganlık davranışlarıyla ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Akçay & Emiroğlu, 2016; İlgar & Öztürk, 2018; Martins & Weaver, 2019; Wallace, Boers, Ouellet & Conrod, 2023).

Yaşam boyu sürdürülen en uzun süreli ilişkilerden birisi olan kardeşlik ilişkileri; kardeşlerin birbirleri hakkında derin ve benzersiz anlayışlar geliştirebilecekleri, ortak geçmiş oluşturabildikleri ve yaşamları boyunca birbirlerinin hayatlarında; güvenlik ve destek, rekabet ve düşmanlık ya da hoşnutsuzluk gibi deneyimler sağlayan bir yapıya sahiptir (McHale, Updegraff & Feinberg, 2016). Kardeşler için önemli deneyimler sunan bu yapı ailede özel gereksinimli bir kardeşin varlığı neticesinde daha kırılgan bir hale gelebilmektedir. Diğer bir ifade ile ailede özel gereksinimli bir çocuk olması aile üyelerinin yaşamlarında bazı değişikliklere sebep olabilmektedir (Elumar & Sani Bozkurt, 2023). Aydemir (2024) tarafından yapılan araştırmada yer alan ebeveynlerin büyük bir çoğunluğunun özel gereksinimli çocuklarına yönelik pozitif ayrımcı davrandıkları ve bu durumdan ötürü kimi zaman normal gelişim gösteren kardeşleri ihmal ettikleri dile getirilmektedir. Özel gereksinimli kardeşin bakım sorumluluğunu üstlenmek, güvenliğini sağlamak yahut akranlarıyla geçireceği zamanı kısıtlamak gibi sorumluluklar özel gereksinimli kardeşi olan çocuğun günlük rutinleri arasında yer alabilmektedir. Söz konusu sorumluluklar, özel gereksinimli kardeşi olan çocukların bir noktada olumsuz duygular yaşamasına neden olabilmektedir (Christofferson ve ark., 2020; Kale & Dikici Sığirtmaç, 2021). Hanöz, Özgün, Zeytinoğlu Saydam, Şen ve Ayyıldız (2023) ebeveyn sorumluluklarının gölgesinde kalan kardeşlerin olumsuz duygularının aile içerisinde genellikle ihmal edildiği veya görülmediği bir yalnızlık yaşadıklarını dile getirmektedirler (Hanöz ve ark., 2023). Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların yaşadıkları zorluklar düşünüldüğünde sosyal açıdan izole olmalarının olası bir durum olarak karşımıza çıkabileceği düşünülmektedir. Bu durum neticesinde özel gereksinimli kardeşi olan çocukların her an ulaşmaları mümkün olan ekran başında vakit geçirmeleri de olağan bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Ekran başında vakit geçiren çocuklar ise izledikleri içeriklerde yer alan kahramanlarla özdeşim kurarak verilen aldatici mesajları benimseyebilmektedirler (Keba İkinci, 2024). Nitekim kimi zaman toplumda kabul görmeyen yahut hoş karşılanmayan fikirler olumlanarak ekran aracılığıyla izleyiciye aktarılabilmektedir (Aydemir, 2014). Söz konusu çıkarımlardan hareketle yapılan bu araştırmada özel gereksinimli kardeşi olan çocukların ekran başında geçirdikleri süreyi belirlemek ve maruz kaldıkları içeriklerle saldırganlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Belirlenen bu genel amaç doğrultusunda cevap aranan sorular aşağıda sıralanmaktadır:

1. Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların ekran başında geçirdikleri süre nedir?
2. Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlıkları ekran başında geçirdikleri süreye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlıkları maruz kalınan içerik türüne göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlıkları demografik özelliklere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırma Tipi

Bu araştırma tanımlayıcı tipte gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma, Mayıs 2024 - Haziran 2024 tarihleri arasında Ankara ilinin farklı ilçelerinde yer alan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini Ankara ilinin farklı ilçelerinde yer alan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim alan özel gereksinimli kardeşlere sahip olan 7-15 yaş aralığındaki çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmada evrendeki alt grupların ağırlıkları oranında temsil edilmelerini sağlamasından ötürü tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2024). Bu doğrultuda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütülen “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2022)’nın sonuçlarına göre Ankara’daki 1. ve 2. Kademe düzeyinde gelişmişliğe sahip olan ilçelerdeki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri seçilmiştir (Teknoloji ve Sanayi Bakanlığı, 2022). Ankara ilindeki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin isim listesine Milli Eğitim Bakanlığı web sayfası (2023) üzerinden ulaşılarak kurumlardan araştırma için izin alınmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2024). Kurumlardan gelen iznin ardından gönüllülük esasına dayalı olarak özel gereksinimli kardeşi olan 7-15 yaş aralığındaki çocukların ebeveynleri araştırmada yer almıştır. Bu doğrultuda araştırmanın örneklemine 159 ebeveyn dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Özellikleri

Gerçekleştirilen araştırmada “Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu” ile araştırmacılar tarafından hazırlanan “Demografik Bilgi Formu” veri toplama araçları olarak kullanılmıştır.

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu: Halperin, McKay ve Newcorn (2002) tarafından geliştirilen ölçekte çocuklarda saldırgan davranışların sıklığı ve türünü değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda geliştirilen ölçek Ercan, Ercan, Akyol Ardıç ve Uçar tarafından (2016) Türkçe’ye uyarlanarak geçerlik ve güvenirlik çalışması gerçekleştirilmiştir (Halperin ve ark., 2002; Ercan ve ark., 2016) 28 maddenin bulunduğu ölçek 5’li likert yapıya sahiptir. “Sözel saldırganlık”, “nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık”, “kışkırtılmış fiziksel saldırganlık”, “kışkırtılmadan gerçekleşen fiziksel saldırganlık” olmak üzere dört alt boyut bulunan ölçekten alınan toplam puan ile toplam aile saldırganlık puanı elde edilmektedir. Ters puanlanan madde bulunmayan ölçeğin tüm maddeler için güvenirlik katsayısı 0.93 olarak bulunurken sözel saldırganlık için 0.90, nesnelere ve hayvanlara yönelik saldırganlık için 0.72, kışkırtılmış fiziksel saldırganlık için 0.62 ve kışkırtılmadan gerçekleşen fiziksel saldırganlık için 0.67 olarak bulunmuştur. Yapılan bu araştırma sonucunda ise ölçeğin geneline ilişkin güvenirlik katsayısı 0.95 olarak hesaplanırken ölçeğin sözel saldırganlık, nesnelere ve hayvanlara yönelik saldırganlık, kışkırtılmış fiziksel saldırganlık ve kışkırtılmadan gerçekleşen fiziksel saldırganlık alt boyutları için bu değerler sırasıyla 0.93, 0.67, 0.83 ve 0.84 olarak bulunmuştur.

Demografik Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından oluşturulan formda özel gereksinimli kardeşi olan çocuk ve ailelerine yönelik cinsiyet, yaş, özel gereksinimli çocuğun gereksinim türü, kullanımı tercih edilen cihaz türü, ekran başında geçirilen süre gibi çeşitli değişkenleri belirlemeye yönelik demografik sorulara yer verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veriler özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çocuğu eğitim ve rehabilitasyon alan ebeveynler ile yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir. Ankara ilinin farklı ilçelerinde yer alan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ziyaret edilerek kurum müdürlerinden izin alınmasının ardından gönüllülük esasına dayalı olarak hem özel gereksinimli çocuğu hem de 7-15 yaş aralığında normal gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynler araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma öncesinde araştırmacılar ebeveynler ile görüşerek araştırma hakkında bilgi vermişlerdir. Ebeveynlere herhangi bir gerekçe göstermeksizin araştırmadan ayrılabilceği ve doldurdukları formların anonim bir şekilde araştırmada yer alacağı belirtilmiştir. Ebeveynlere gereken bilgilerin verilmesinin ardından yazılı onamlarının alınması ile birlikte ilgili anketleri doldurmaları istenmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada yer alan analizler SPSS 25 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler programa işlendikten sonra öncelikli olarak verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığı sınanmıştır. Kolmogorov Smirnov testi uygulanarak gerçekleştirilen normallik testinde çarpıklık basıklık değerleri ± 1 aralığında bulunmadığından (George & Mallery, 2010) elde edilen verilerin normal dağılım göstermediği saptanmıştır. Bu doğrultuda sosyo-demografik özellikler ile ölçek puanları arasındaki karşılaştırmalar için Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Ölçek puanları arasındaki ilişki ise Spearman korelasyon analiziyle kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Etik kurul onayı öncesinde gerçekleştirilmesi planlanan araştırmada kullanılmak üzere ilgili ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmalarını yapan yazardan gerekli izin alınmıştır. Ölçek kullanımı izni sonrasında bu araştırmanın yapılabilmesi için Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan etik kurul onayı (Tarih: 05.01.2023, Karar No: 18.01.2023, /01-01) alınmıştır. Etik kurul onayı alınmasının ardından araştırmanın yürütüleceği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine gidilerek kurum müdürleri ile görüşülmüş ve araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmaya izin veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde hem özel gereksinimli çocuğu hem de 7-15 yaş aralığında normal gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynler ile görüşülerek araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilen araştırma öncesinde ebeveynlerden herhangi kişisel bir bilginin araştırmada kullanılmayacağı belirtilerek istedikleri zaman herhangi bir gerekçe göstermeksizin araştırmadan çekilebilecekleri açıklanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Mayıs 2024 - Haziran 2024 tarihleri Ankara ilinin farklı ilçelerinde yer alan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim alan özel gereksinimli kardeşlere sahip olan 7-15 yaş aralığındaki çocukların ebeveynleri ile sınırlıdır. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının ebeveynlerden yalnızca anne tarafından doldurulması ilgili araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular bu sınırlılık dahilinde değerlendirilmiştir.

Bulgular

Bu kısımda araştırma amacı doğrultusunda gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çalışma grubunda yer alan bireylerin demografik özellikleri Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Çalışma grubuna ait demografik özellikler

		n (159)	%
Özel Gereksinimli Kardeşi Olan Çocuğun Cinsiyeti	Kız	68	42.8
	Erkek	91	57.2
Özel Gereksinimli Kardeşi Olan Çocuğun Yaşı	7	36	22.6
	8	19	11.9
	9	18	11.3
	10	18	11.3
	11	23	14.5
	12	8	5
	13	10	6.3
	14	10	6.3
	15	17	10.7
Kullanılan Elektronik Cihaz Türü	Televizyon	37	23.3
	Akıllı Telefon	62	39
	Tablet	39	24.5
	Bilgisayar	16	10.1
	Diğer	5	3.1
Maruz Kalınan İçerik Türleri*	Kişisel Vlog	18	11,3
	Çizgi Film	30	18,9
	Müzik Kanalı	3	1,9
	Oyun İnceleme Videoları	7	4,4
	Dizi	1	.6
	Futbol Kanalı	2	1,3
	Takip Edilen YouTube Kanalı	98	61,6
Yok			
Toplam		159	100

(*Annelerden gelen Youtube Kanallarına ait içerik isimleri teker teker kontrol edilerek kategorize edilmiştir. Söz konusu kanalların isimleri şu şekildedir; Şeyda Erdoğan, Kral Şakir, Esrarengiz Kasaba, Heidi, Kukuli, Maşa ile Koca Ayı, Enes Batur, Canım Kardeşim, Sevimli Dostlar, Ceren Yıldız, Sihirli Annem, Prenses Lina, Rafadan Tayfa, Müzik Kanalları, Paw Petrol, Sünger Bob, Recep Bayraktar, Kids TV, Burak Oyunda, Mucize Uğurböceği, Futbol Kanalları, Orkun Işıtmak, Elraenn, Pquenn, Danla Biliç, Unlostv, SASUKE Pubg Mobile, İbi ile Tosi, Babamın Gölgesinde, Fenerbahçe TV, Pepee, Deli Mi Ne?, Ferited, Niloya, Sese Gel, Barbie Türkiye, Baturay Anar, Mesut Can Tomay.)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde çalışma grubunda yer alan özel gereksinimli kardeşi olan çocukların %42.8'inin (n=68) kız, %57.2'sinin (n=91) ise erkek olduğu görülmektedir. Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların yaşı incelendiğinde ise en çok 7 yaşında (%22.6, n=36) en az 12 yaşında (%5, n=8) çocuk olduğu görülmektedir. Kullanılan elektronik cihaz türü değerlendirildiğinde ise çocuklar tarafından çoğunlukla akıllı telefon (%39, n=62) tercih edilmektedir. Maruz kalınan içerik türünde ise ilk sırada çizgi film (%18.9, n=30) yer almaktadır.

Tablo 2. Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların ekranda geçirdikleri süreye yönelik bulgular

Değişken		n	%
Elektronik Cihaz ile Geçirilen Süre	10-20 dakika	14	8.8
	1 saat	21	13.2
	2 saat	31	19.5
	3 saat	40	25.2
	4 saat ve üzeri	53	33.3
Toplam		159	100

Tablo 2'de özel gereksinimli kardeşi olan çocukların ekran başında geçirdikleri süre yer almaktadır. İlgili tablo incelendiğinde özel gereksinimli kardeşi olan çocukların çoğunlukla 4 ve daha saat üzeri (%33.3, n=53) ekran başında zaman geçirdikleri söylenebilmektedir.

Tablo 3. Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlıkları ile ekranda geçirdikleri süre arasındaki ilişkilere yönelik bulgular

	Ekran Süresi	Sıra Ort.	sd/ χ^2	p	Anlamlı Fark
Sözel Saldırganlık	10-20 dakika ^a (14)	49.29	4/14.847	.005*	a-d, a-e
	1 saat ^b (21)	64.62			b-d, b-e
	2 saat ^c (31)	71.69			c-e
	3 saat ^d (40)	90.05			
	4 saat ve üzeri ^e (53)	91.48			
Nesne ve Hayvanlara Yönelik Saldırganlık	10-20 dakika ^a (14)	67.79	4/7.747	.101	-
	1 saat ^b (21)	63.02			
	2 saat ^c (31)	74.73			
	3 saat ^d (40)	82.83			
	4 saat ve üzeri ^e (53)	90.91			
Kışkırtılmış Fiziksel Saldırganlık	10-20 dakika ^a (14)	54.79	4/15.157	.004*	a-d, a-e
	1 saat ^b (21)	64.40			b-d, b-e
	2 saat ^c (31)	67.40			c-d, c-e
	3 saat ^d (40)	93.41			
	4 saat ve üzeri ^e (53)	90.08			
Kışkırtılmadan Gerçekleşen Fiziksel Saldırganlık	10-20 dakika ^a (14)	56.86	4/16.757	.002*	a-d
	1 saat ^b (21)	60.31			b-d
	2 saat ^c (31)	73.68			c-e
	3 saat ^d (40)	98.84			
	4 saat ve üzeri ^e (53)	83.40			
Toplam Aile Saldırganlık	10-20 dakika ^a (14)	50.57	4/14.959	.005*	a-d, a-e
	1 saat ^b (21)	63.48			
	2 saat ^c (31)	71.26			
	3 saat ^d (40)	91.69			
	4 saat ve üzeri ^e (53)	90.61			

*p<.05

Tablo 3'te özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlık davranışları ile ekran süreleri arasındaki ilişki ile ilgili Kruskal Wallis testi sonuçlarına yer verilmektedir. Yapılan analizler sonucunda; Çocuklar için Saldırganlık Ölçeği'nin "Nesne ve Hayvanlara Yönelik Saldırganlık" alt boyutundan aldıkları puanların (sd=4, n=159) =7.747 p>0.05) ekran sürelerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Öte yandan özel gereksinimli kardeşi olan çocukların Çocuklar için Saldırganlık Ölçeği sözel saldırganlık, kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, kışkırtılmadan gerçekleşen fiziksel saldırganlık ile toplam aile saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanların çocukların ekran karşısında geçirilen süreye göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Tablo 4. Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlıkları ile maruz kaldıkları içerikler arasındaki ilişkilere yönelik bulgular

	Maruz Kalınan İçerik Türü	Sıra Ort.	sd/ χ^2	p	Anlamlı Fark
Sözel Saldırganlık	Takip edilen YouTube kanalı yok ^a (98)	78.13	6/19.32	.004*	a-b,
	Kişisel Vlog ^b (18)	108.81			a-e
	Çizgi Film ^c (30)	63.15			b-c
	Müzik Kanalı ^d (3)	63.67			e-g
	Oyun İnceleme Videoları ^e (7)	120.50			
	Dizi ^f (1)	105.50			
	Futbol ^g (2)	35.25			
Nesne ve Hayvanlara	Takip edilen YouTube kanalı yok ^a (98)	76.91	6/19.49	.003*	a-b,
	Kişisel Vlog ^b (18)	109.42			a-e
	Çizgi Film ^c (30)	70.90			b-c

Yönelik Saldırganlık	Müzik Kanalı ^d (3)	59.00			e-g
	Oyun İnceleme Videoları ^e (7)	118.57			
	Dizi ^f (1)	26.50			
	Futbol ^g (2)	26.50			
Kışkırtılmış Fiziksel Saldırganlık	Takip edilen YouTube kanalı yok ^a (98)	74.57	6/22.08	.001*	a-b,
	Kişisel Vlog ^b (18)	116.56			a-e,
	Çizgi Film ^c (30)	66.82			b-c
	Müzik Kanalı ^d (3)	80.50			
	Oyun İnceleme Videoları ^e (7)	123.57			
	Dizi ^f (1)	64.00			
	Futbol ^g (2)	69.50			
Kışkırtılmadan Gerçekleşen Fiziksel Saldırganlık	Takip edilen YouTube kanalı yok ^a (98)	75.30	6/17.45	.008*	a-b,
	Kişisel Vlog ^b (18)	114.97			b-c
	Çizgi Film ^c (30)	71.97			
	Müzik Kanalı ^d (3)	66.50			
	Oyun İnceleme Videoları ^e (7)	105.00			
	Dizi ^f (1)	38.00			
	Futbol ^g (2)	70.00			
Toplam Aile Saldırganlık	Takip edilen YouTube kanalı yok ^a (98)	77.01	6/22.28	.001*	a-b,
	Kişisel Vlog ^b (18)	113.86			a-e
	Çizgi Film ^c (30)	63.18			b-c
	Müzik Kanalı ^d (3)	63.67			e-g
	Oyun İnceleme Videoları ^e (7)	124.29			
	Dizi ^f (1)	79.50			
	Futbol ^g (2)	43.75			

*p<.05

Tablo 4'te özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlık davranışları ile maruz kaldıkları ekran içerikleri arasındaki ilişki ile ilgili Kruskal Wallis testi sonuçlarına yer verilmektedir. Yapılan analizler sonucunda; özel gereksinimli kardeşi olan çocukların Çocuklar için Saldırganlık Ölçeği'nin tüm alt boyutlarından aldıkları puanların maruz kaldıkları içerik türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği ifade edilebilmektedir.

Tablo 5. Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlıkları ile cinsiyetler arasındaki ilişkilere yönelik bulgular

Alt Boyutlar	Grup	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Sözel Saldırganlık	Kız	68	72.76	4948.00	2602.000	.086
	Erkek	91	85.41	7772.00		
Nesne ve Hayvanlara Yönelik Saldırganlık	Kız	68	74.74	5082.00	2736.000	.201
	Erkek	91	83.93	7638.00		
Kışkırtılmış Fiziksel Saldırganlık	Kız	68	77.29	5256.00	2910.000	.518
	Erkek	91	82.02	7464.00		
Kışkırtılmadan Gerçekleşen Fiziksel Saldırganlık	Kız	68	77.83	5292.50	2946.500	.587
	Erkek	91	81.62	7427.50		
Toplam Aile Saldırganlık	Kız	68	73.45	4994.50	2648.500	.121
	Erkek	91	84.90	7725.50		

*p<.05

Tablo 5'te özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlıklarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Mann Whitney U testi sonuçları yer almaktadır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda 7-15 yaş aralığındaki çocukların Saldırganlık davranışlarını çocukların cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermediği ifade edilebilmektedir ($p>.05$).

Tablo 6. Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlıkları ile anne-baba öğrenim düzeyleri arasındaki ilişkilere yönelik bulgular

	Anne Öğr.	Sıra Ort.	d/ χ^2	p	Baba Öğr.	Sıra Ort.	d/ χ^2	p
Sözel Saldırganlık	Okuryazar (7)	88.36	6/3.20	.783	Okuryazar (4)	62.63	6/4.49	.610
	İlkokul (35)	74.29			İlkokul (25)	86.84		
	Ortaokul (31)	82.08			Ortaokul (26)	66.31		
	Lise (35)	79.57			Lise (49)	81.65		
	Ön lisans (14)	92.93			Ön lisans (11)	93.05		
	Lisans (32)	80.80			Lisans (39)	81.44		
	Lisansüstü (5)	57.10			Lisansüstü (5)	74.80		
Nesne ve Hayvanlara Yönelik Saldırganlık	Okuryazar (7)	67.36	6/5.19	.520	Okuryazar (4)	66.88	6/2.49	.869
	İlkokul (35)	70.14			İlkokul (25)	74.00		
	Ortaokul (31)	86.87			Ortaokul (26)	75.33		
	Lise (35)	86.49			Lise (49)	84.35		
	Ön lisans (14)	85.18			Ön lisans (11)	77.18		
	Lisans (32)	81.09			Lisans (39)	85.26		
	Lisansüstü (5)	57.20			Lisansüstü (5)	67.40		
Kısıktılmış Fiziksel Saldırganlık	Okuryazar (7)	91.71	6/5.40	.493	Okuryazar (4)	59.75	6/5.22	.516
	İlkokul (35)	68.76			İlkokul (25)	77.34		
	Ortaokul (31)	84.81			Ortaokul (26)	65.48		
	Lise (35)	78.94			Lise (49)	83.66		
	Ön lisans (14)	93.96			Ön lisans (11)	86.05		
	Lisans (32)	83.27			Lisans (39)	84.88		
	Lisansüstü (5)	59.90			Lisansüstü (5)	97.70		
Kısıktılmadan Gerçekleşen Fiziksel Saldırganlık	Okuryazar (7)	75.71	6/4.09	.663	Okuryazar (4)	69.00	6/5.23	.514
	İlkokul (35)	74.76			İlkokul (25)	76.78		
	Ortaokul (31)	84.61			Ortaokul (26)	64.67		
	Lise (35)	75.33			Lise (49)	83.79		
	Ön lisans (14)	97.36			Ön lisans (11)	90.09		
	Lisans (32)	81.83			Lisans (39)	84.73		
	Lisansüstü (5)	66.50			Lisansüstü (5)	88.40		
Toplam Aile Saldırganlık	Okuryazar (7)	87.36	6/3.79	.705	Okuryazar (4)	58.75	6/4.83	.565
	İlkokul (35)	72.90			İlkokul (25)	84.68		
	Ortaokul (31)	83.68			Ortaokul (26)	64.54		
	Lise (35)	79.57			Lise (49)	83.62		
	Ön lisans (14)	92.21			Ön lisans (11)	88.50		
	Lisans (32)	81.72			Lisans (39)	82.17		
	Lisansüstü (5)	54.40			Lisansüstü (5)	82.90		

* $p<.05$

Tablo 6'da özel gereksinimli kardeşi olan çocukların anne-baba öğrenim düzeylerine ile saldırganlıkları arasındaki ilişkilerin ortaya konulmasına yönelik bulgulara yer verilmektedir. Elde edilen sonuçlar anne-baba öğrenim düzeylerinin özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını ortaya koymaktadır ($p>.05$).

Tartışma

İlişkisel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilen bu araştırma özel gereksinimli kardeşi olan 7-15 yaş aralığındaki çocukların ekranda geçirdikleri süreyi belirlemek ve maruz kaldıkları içerikler ile saldırganlıkları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Tabakalı örnekleme yönteminin kullanıldığı bu

araştırmaya 159 ebeveyn katılmıştır. Gerçekleştirilen araştırmada ilk olarak özel gereksinimli kardeşi olan çocukların ekran başında geçirdikleri süre saptanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda özel gereksinimli kardeşi olan çocukların üçte birinin 4 ve daha saat üzeri (%33,3, n=53) ekran başında zaman geçirdikleri bulunmuştur. Bunun aksine çok az sayıda çocuğun 10-20 dakika olacak şekilde (%8,8, n=14) ekran karşısında vakit geçirdiği görülmüştür. Günümüzde televizyon, cep telefonu, tablet gibi cihazlar yetişkinlerin yanı sıra çocukların yaşamında ayrılmaz bir parça haline gelmiştir (Yobel, 2019). Söz konusu cihazların çocukların yaşamına bu denli entegre olmasında ebeveyn tutumları ve bakış açılarının etkili olduğu düşünülmektedir. Ateş ve Durmuşoğlu Saltalı (2019) gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda ebeveynlerin %76'sının kimi zaman çocuklarını oyalamak, eğitimsel kazanım elde etmek, olumsuz davranışları kontrol altına alabilmek yahut olumlu davranışı ödüllendirmek adına ekrana yönelttikleri sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca ebeveynlerin yaklaşık yarısı ekran kullanımında süre konusunda kontrol sağlayamazken %20'sinin içerik hususunda kontrol sağlayamadıkları belirtilmektedir (Ateş & Durmuşoğlu Saltalı, 2019). İlgili alanyazın incelendiğinde ebeveynlerin benzer nedenlerden ötürü çocukları ekran kullanımına yönlendirdikleri ve süre kısıtlaması noktasında başarılı olamadıkları yahut herhangi bir kısıtlamaya girmedikleri görülmektedir (De Decker ve ark., 2012; Assathiany ve ark., 2018).

Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlık davranışları ile ekran süreleri arasındaki ilişkiye dair gerçekleştirilen analiz sonucunda çocukların sözel saldırganlık, kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, kışkırtılmadan gerçekleşen fiziksel saldırganlık ile toplam aile saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanların ekranda geçirilen süreye göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Grupların sıra ortalamaları karşılaştırıldığında ilgili alt boyutların tümünde 10-20 dakika arası ekran süresine sahip çocukların daha az saldırganlık davranışı sergiledikleri görülmektedir. Çocukların ekran başında geçirdikleri süre genellikle fiziksel, bilişsel, ruhsal, sosyal ve duygusal açıdan olumsuzluklarla ilişkilendirilmektedir (Domingues Montanari, 2017) Bu noktada saldırganlık davranışları da ekran kullanımı ve süresi ile ilişkilendirilen olumsuzluklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 6-18 aylık bebeklerle gerçekleştirilen araştırma sonucunda artan ekran maruziyetinin bebeklerde saldırganlık davranışları ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Chonchaiya, Sirachairat, Vijakkhana, Wilaisakditipakorn & Pruksananonda, 2015). 36-72 aylık çocuklarla yapılan bir diğer araştırmada da çocukların günlük ekrana maruz kalma süreleri arttıkça saldırganlık yönelimlerinin arttığı ifade edilmektedir (Çınar Karasu & Bütün Ayhan, 2024). Bu sonuçlar doğrultusunda ebeveynlerin ekran kullanım süresi hakkında duyarsız davranmalarının çocukların bu süre içerisinde şiddet öğelerine maruz kalabileceklerini akla getirmektedir. Akçay ve Emiroğlu (2016) da özensiz medya kullanımının çocuklarda saldırganlık davranışını arttırdığına değinmektedirler (Akçay & Emiroğlu, 2016). Medya içeriklerindeki şiddetin çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerinin kapsamlı şekilde incelendiği araştırmada da çocukların özdeşleşme ve model alma yoluyla, agresif davranışları öğrenme ve uygulama eğiliminde olabileceklerine değinilmektedir. Bununla birlikte gerçekleştirilen bu meta-analiz çalışmasında şiddet içeren medyaya maruz kalmanın; saldırgan düşünceler, öfke duyguları, fizyolojik uyarılma, düşmanca değerlendirmeler, saldırgan davranışlar, şiddete karşı duyarsızlaşmayı artırırken prososyal davranışlar ve empati duygusunun azalmasına neden olduğu ortaya konmuştur (Anderson ve ark., 2017). Kanada'da yaklaşık 5 yıl boyunca yıllık anketlere katılan yaklaşık 4000 ergenden elde edilen veriler aracılığıyla ekran süresinin saldırganlık üzerindeki etkileri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Gerçekleştirilen araştırma sonucunda ekran kullanımının ergenlerin düşmanlık düzeylerindeki artışla ilişkili olduğunu saptanmıştır. Bununla birlikte söz konusu artışın kavgaya etme, kuralları çiğneme ve sorunlu davranışlarda bulunma eğilimlerinde artışa yol açtığı bulunmuştur (Wallace ve ark., 2023).

Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların maruz kaldıkları içerik türü ile saldırganlıkları arasındaki ilişkiye yönelik yapılan analiz sonucunda çocukların Çocuklar için Saldırganlık Ölçeği'nin tüm alt boyutlarından aldıkları puanların maruz kaldıkları içerik türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği ifade edilebilmektedir.

Ebeveynler tarafından gelen yanıtlar doğrultusunda söz konusu kanallar incelenerek içerik türlerine göre gerçekleştirilen sınıflandırma sonucunda çocukların izleme sıklığına göre belirlenen kanallar şu şekildedir; kişisel vlog (%11,3, n=18), çizgi film (%18,9, n=30), müzik kanalı (%1,9, n=3), oyun inceleme videoları (%4,4, n=7), dizi (%6, n=1), futbol kanalı (%1,3, n=2). Söz konusu kanallar içerik açısından değerlendirildiğinde çocuklara olumsuz örnek teşkil edebilecek sözel ve görsel ifadelerin yer aldığı görülmüştür. Özen ve Kartelli (2017) gerçekleştirdikleri araştırmada çizgi filmlerde yer alan şiddet olgusunu incelenmişlerdir. 42 çizgi filmin analizinin yapıldığı araştırma sonucunda incelenen çizgi filmlerden %71,43'ünün şiddet ögesi barındırdığı belirlenmiştir (Özen & Kartelli, 2017). Öyle ki yapılan bu araştırmada da çocukların büyük bir çoğunluğunun çizgi film izlediği görülmektedir. Bu doğrultuda çocuklara yönelik oluşturulan çizgi filmlerde dahi bu denli yoğun şiddet öğelerinin olduğu düşünüldüğünde herhangi bir ebeveyn denetlemesi olmaksızın çocuklar tarafından tüketilen içeriklerin saldırganlığa sebep olabilecek öğeleri bünyesinde barındırması olağan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların maruz kaldıkları içerik türleri ile saldırganlıkları arasındaki grup sıralamaları değerlendirildiğinde ise çoğunlukla kişisel vlog ve oyun inceleme videoları izleyen çocukların saldırganlık puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. İlgili sonucun elde edilmesinde yeni medya ortamı olarak nitelendirilen YouTube adlı sosyal medya platformundaki içeriklerin herhangi bir denetleme mekanizmasına tabi tutulmamasının etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim çocuklara yönelik güvenilir ve eğitici bir ortam sunduğu ifade edilen YouTube Kids uygulamasında yer alan videolarda dahi tüketim olgusunun ön plana çıktığı ve okul öncesi (0-6 yaş) çocukların ruhsal gelişimini etkileyebilecek şiddet/saldırganlık, cinsellik ve korku gibi zararlı içeriklere de rastlanılmış olduğu ifade edilmektedir (Koç & Karaman, 2024) Bu noktada Türkiye'deki çocuklar ve gençler YouTube adlı mecrayı oldukça denetimsiz bir şekilde kullanmaları nedeniyle psikolojik ve fiziksel gelişimleri açısından olumsuz etkilerle karşılaşabilecekleri bir sürecin içerisine girebilmektedirler (Atalay, 2019). Çünkü YouTube gibi sosyal mecralar küçük yaşlardan itibaren bireylerin düşüncelerini, eylemlerini ve karakterlerini şekillendirmede etkili olabilmektedir. Nitekim Ünlükaya, Savaş ve Sucu (2021) yaptıkları araştırmada bilinçli ya da bilinçsiz olarak kurgulanan YouTube videolarının belirli örtük temalar içerdiğini belirtmektedirler. Videolarda yer alan çocukların birbirlerini kızdıracak biçimde davranmaları, öfke ve üzüntü sergilemesi gibi öğeler ise bu örtük temalardan birisi olan iletişim yoluyla olumsuz duygulara yönlendirme çerçevesinde değerlendirilmektedir. İletişim yoluyla olumsuz duygulara yönlendirme temasının bulunduğu videolarda izleyici konumunda olan çocukların içerik üreticisi olan çocuklardan etkilendiklerine değinilmektedir. Benzer biçimde Kim, Lee, Kim ve Shin (2024) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda da çocukların YouTube'u ilk kez kullanmaya başladıkları yaşı küçük olması ve kullanım sıklığının fazla olmasının duygusal/davranışsal sorunların artması ile önemli ölçüde ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte Özkonuk (2019) çocukların YouTuber olarak kendini gerçekleştirme hissi yaşamaları sonucunda YouTube videolarını bu denli ilgiyle izlediklerini belirtmektedir. Ebeveynlerin küçük yaşta çocuklarını oyalamak için telefon ve tabletlerin denetimsiz bir biçimde çocukların kullanımına sunmanın çocuklar açısından sorun oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Çocukların, gerçek hayatlarını izleyici konumunda bulundukları dijital dünya hayatına endekslemeleri sonucunda yaşama dair algılarının değişebileceğini ifade etmektedir (Özkonuk, 2019).

Yapılan araştırmada özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlıklarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Çocuğun yaşadığı toplum ve aile etkileşimlerinin saldırganlık davranışında etkili olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceden ötürü çocukların saldırganlıklarının cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermediği akla gelmektedir. Mevcut alanyazında elde edilen sonuca benzer çalışmalar olsa da (Kaya, İkiz & Asıcı, 2019; Suna Şaka, 2022; Çakır, 2024) çoğunlukla saldırgan davranışların erkek çocuklarında yaygın olarak görüldüğünü ifade eden çalışmalar yoğunluktadır (Gönültaş & Atıcı, 2014; Evans, Díaz, Callahan, Wolock & Fite, 2021; Şakar, 2023; Deng ve ark., 2024; Sivrikaya &

Baş, 2024). Bu noktada mevcut alanyazında cinsiyet değişkeninin saldırganlıkta fark yaratan bir etken olduğuna değinen Çakır (2024) yapılan araştırmalarda elde edilen bulguların saldırganlığın alt türlerine göre ayrı ayrı ele alınmamasından kaynaklı olabileceğini belirtmektedir (Çakır, 2024). Nitekim gerçekleştirilen araştırmalarda fiziksel saldırganlığın çoğu zaman erkek çocukları ile ilişkilendirilirken (Ersan & Tok, 2019; Perhamus, Ostrov & Murray Close, 2024) sözel saldırganlığın kız çocuklarla ilişkilendirildiği görülmektedir (Cevizli & Özcan, 2024; Xu ve ark., 2024). Taner Derman (2013) bu doğrultuda erkeklerde daha fazla saldırganlık davranışı görülmesinin nedeni olarak medyada çizilen güçlü, kuvvetli ve sert erkek imajının etkili olabileceğini belirtmektedir (Taner Derman, 2013). Cevizli ve Özcan (2024) da yaptıkları araştırma sonucunda erkek ergenlerin fiziksel açıdan daha güçlü olmaları ve bu gücü üstünlük kurmak amacıyla kullandıklarından fiziksel saldırganlık düzeylerinin daha fazla olabileceğini dile getirmektedirler. Benzer şekilde toplumsal normlara bağlı olarak kadınların saldırganlık davranışları ayıplandığından kadınların genellikle sözel saldırganlık yoluyla öfke ve düşmanlıklarını yansıttıkları ifade edilmektedir (Cevizli & Özcan, 2024).

Araştırmada son olarak özel gereksinimli kardeşi olan çocukların anne-baba öğrenim düzeyleri ile saldırganlıkları arasındaki ilişki incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler neticesinde anne-baba öğrenim düzeylerinin özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı bulunmuştur. Mevcut alanyazın incelendiğinde bu çalışmada elde edilen bulgunun aksine çocuklarda görülen saldırganlığın anne ve/veya baba öğrenim durumuna göre farklılaştığına dair çalışmalara rastlanmaktadır (Cansever, 2017; Aydoğan, 2024). Öte yandan alanyazında yapılan bu araştırma ile paralel sonuç elde eden çalışmaların da yer aldığı görülebilmektedir (Kaynak & Tunç, 2021; Aydın, 2022). İlgili sonucun elde edilmesinde ebeveynlerin öğrenim durumlarından ziyade çocuğa yönelik sergilenen tutum ve yaklaşımların etkili olduğu düşünülmektedir. Babaların ebeveynliği ile bunu etkileyen faktörlerin incelendiği bir araştırmada yer alan babaların geleneksel cinsiyet rollerinden etkilendikleri ve çalışma hayatından kaynaklı yorgunluk neticesinde çocuk yetiştirme sürecine katılımlarının sekteye uğradığı ifade edilmektedir (Akgöz Aktaş & Ebeoğlu Duman, 2025). Ancak çocuk yetiştirmede ebeveynlerin çocuğa yönelik sorumlulukları paylaşımları büyük bir öneme sahiptir (Balin, 2021). Çünkü baba ile iletişim kuramayan çocuğun olumsuz duygu durumları yaşaması muhtemeldir. Çinli babaların babalığa yönelik cinsiyet algılarını araştırmak amacıyla gerçekleştirilen araştırmadaki katılımcıların çocukluklarında babalarıyla yakın bir ilişki kurmamış olmalarını pişmanlık olarak nitelendirmeleri bu duruma bir örnek teşkil etmektedir. Babalarını katı baba, sessiz dağ şeklinde tanımlayan katılımcılar, babalığa yönelik uygulamalarını farklılaştırarak kayıtsız ve sert babalar olmayı reddetme ihtiyacını dile getirmektedirler (Wang & Keizer, 2024). Annelik perspektifinden bakıldığında ise günümüz koşullarında toplumun annelere yönelik pek çok beklentisi olduğu belirtilmektedir. Toplumun beklentileri neticesinde çok yönlü bir role bürünmek zorunda kalan anneler yüklendiği sorumluluklar nedeniyle fiziksel, duygusal ve psikolojik açıdan tükenmişlik hissine kapılabilmektedirler (Ağtürk, 2025). Bunun yanı sıra günümüz anneleri yüksek sorumluluk gerektiren meslek hayatı ile ev işlerini bir şekilde hallederken ortaya çıkan zamansızlık ikilemi ve annelik görevinin kimseye devredilememesinden ötürü bu noktada eksik kaldığını hissetmeleri vicdan azabına neden olabilmektedir (Yüce & Suzuki Him, 2025). Bu bilgiler çerçevesinde ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışlarını şekillendiren pek çok etmenin anne ve babanın ebeveynlik algıları ile ilişkili olduğu görülebilmektedir. Söz konusu bilgiler ışığında çocukların yalnızca saldırganlık durumlarından öte genel gelişimleri açısından anne ve babasıyla olan ilişkilerinin eğitim durumlarından daha öncelikli bir konumda olduğu ifade edilebilmektedir. Ayrıca anne baba öğrenim düzeylerinin dengeli bir biçimde dağılmaması elde edilen sonucun nedeni olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç

Gerçekleştirilen araştırmada yer alan özel gereksinimli kardeşi olan çocukların yaklaşık üçte birinin 4 saat ve daha üzeri ekran karşısında vakit geçirdikleri belirlenmiştir. Bununla birlikte özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlık davranışları ile ekran süreleri arasındaki ilişkiye dair gerçekleştirilen analiz sonucunda çocukların sözel saldırganlık, kısıktırılmış fiziksel saldırganlık, kısıktırılmadan gerçekleşen fiziksel saldırganlık ile toplam aile saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanların ekranda geçirilen zaman süreye göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Benzer biçimde özel gereksinimli kardeşi olan çocukların maruz kaldıkları içerik türünün saldırganlıkları üzerinde anlamlı farklılığa neden olduğu belirlenmiştir. Söz konusu bulgulardan hareketle ebeveynlere çocuklarının ekran süresi ve maruz kaldıkları içerikler açısından daha dikkatli davranmaları önerilmektedir. Bununla birlikte ebeveynlere ve çocuklara faydalı ekran kullanımı hususunda eğitimler düzenlenmesi içerik seçimi ve ekran kullanım süresi açısından faydalı olacaktır. Tüm bu anlamlı farklılıklara rağmen özel gereksinimli kardeşi olan çocukların saldırganlıklarının cinsiyete ve anne-baba öğrenim düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu bağlamda ileride yapılması planlanan araştırmalarda saldırganlığın alt türlerinin cinsiyete bağlı olarak değerlendirilmesi önerilmektedir. Öte yandan gerçekleştirilen bu araştırmada özel gereksinimli kardeşi olan çocukların ebeveynleri ile görüşülerek bu veriler elde edilmiştir. Söz konusu durum çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda ebeveynlerden ziyade çocukların ileride yapılması planlanan araştırmalara dahil edilmesi önerilmektedir.

Kaynaklar

- Ağtürk, İ. (2025). Kuşaklar arasında annelik: Siirt örneğinde değişen roller ve algılar. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 6(1), 141-174. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.6.1.7>
- Akçay, D. & Emiroğlu, O. N. (2016). Medya etkileşimine bağlı okul öncesi dönemdeki çocukta saldırganlık davranışı. *Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı Hemşireliği*, 2(1), 116-120. <https://www.researchgate.net/publication/323522649>
- Akgöz Aktaş, G. & Ebeoğlu Duman, M. (2025). Babaların gözünden baba katılımı ve ebeveynlik rolleri: Nitel bir çalışma", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2025(68), 219-240. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1543038>
- Anderson, C. A., Bushman, B. J., Bartholow, B. D., Cantor, J., Christakis, D., Coyne, S. M., Donnerstein, E., Brockmyer, J. F., Gentile, D. A., Green, C. S., Huesmann, R., Hummer, T., Krahé, B., Strasburger, V. C., Warburton, W., Wilson, B. J. & Ybarra, M. (2017). Screen violence and youth behavior. *Pediatrics*, 140(2), 142-147. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-1758T>
- Atalay, G. E. (2019). Sosyal medya ve çocuk: "Babishko Family Fun TV" isimli YouTube kanalının eleştirel bir analizi*. *Erciyes İletişim Dergisi Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu Özel Sayısı*, (1), 179-202. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.484856>
- Assathiany, R., Guery, E., Caron, F. M., Cheymol, J., Picherot, G., Foucaud, P. & Gelbert, N. (2018). Children and screens: A survey by French pediatricians. *Archives de Pediatrie*, 25(2), 84-88. <https://doi.org/10.1016/j.arcped.2017.11.001>
- Ateş, M. A. & Durmuşoğlu Saltalı, N. (2019). KKTC'de yaşayan 5-6 yaş çocukların tablet ve cep telefonu kullanımına ilişkin ebeveyn görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Journal of Education Sciences*, 5(1), 62-90. <https://doi.org/10.30855/gjes.2019.05.01.004>
- Aydemir, F. N. (2024). Çocuğu özel gereksinimli olan anne-babanın çatışma alanları ve çözümleriyle ilgili görüşleri. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Aydemir, M. (2014). Medyada şiddetin dönüşümüne bilinçaltı etki yöntemleri ve 'Mutlu Şiddet' ilişkisi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1(16), 166-170. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/107214>
- Aydın, E. (2022). Ortaokul öğrencilerinde TV bağımlılığı ve saldırganlık arasındaki ilişkinin incelenmesi. Üsküdar Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bağımlılık Danışmanlığı ve Rehabilitasyon Ana Bilim Dalı, Bağımlılık Danışmanlığı ve Rehabilitasyon Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aydoğan, K. (2024). *Lise öğrencilerinin sosyal-duygusal öğrenme becerileri ile ilişkisel saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı. Yüksek lisans tezi. Konya.

- Balin, H. (2021). Aile içi rollerde babalığın önemi, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 6(11), 55-81. <https://doi.org/10.47646/cmd.2021.247>
- Bayzan, Ş., Yıldırım, Ö., Karakuş Yılmaz, T., Kurşun, E., Turgut, Y. E. & Aslan, A. (2023). Türkiye'deki çocukların internet kullanım alışkanlıkları ve dijital okuryazarlık becerileri üzerine bir araştırma. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2023(13), 1331-1364. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1376739>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2024). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (35. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Cansever, D. (2017). Ergenlerde algılanan ana baba çatışması ile saldırganlık arasındaki ilişkinin incelenmesi. Akdeniz Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yüksek lisans tezi. Antalya.
- Cevizli, O. & Özcan, G. (2024). Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri. *Egzersiz ve Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-23. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3762518>
- Chonchaiya, W., Sirachairat, C., Vijakkhana, N., Wilaisakditipakorn, T. & Pruksananonda, C. (2015). Elevated background TV exposure over time increases behavioural scores of 18-month-old toddlers. *Acta paediatrica (Oslo, Norway : 1992)*, 104(10), 1039–1046. <https://doi.org/10.1111/apa.13067>
- Christofferson, J. L., Okonak, K., Kazak, A. E., Pierce, J., Kelly, C., Schifano, E., Sciolla, J., Deatrick, J. A. & Alderfer, M. A. (2020). Family consequences of potentially traumatic pediatric medical events: Implications for trauma-informed care. *Journal of Family Psychology*, 34(2), 237–246. <https://doi.org/10.1037/fam0000597>
- Çakır, A. (2024). 8-12 yaş çocukların saldırganlık düzeylerinin, anne-baba tutumu ve duygu düzenleme becerileri ile ilişkisinin incelenmesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 10(2), 293-307. <https://doi.org/https://doi.org/10.5281/zenodo.10705228>
- Çınar Karasu, K. T., & Bütün Ayhan, A. (2024). 36-72 aylık çocukların ekran maruziyeti ile saldırganlık yönelimlerinin incelenmesi. *Journal of Turkish Studies*, 19(2), 531-555. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.73158>
- De Decker, E., De Craemer, M., De Bourdeaudhuij, I., Wijndaele, K., Duvinage, K., Koletzko, B., Grammatikaki, E., Iotova, V., Usheva, N., Fernández-Alvira, J. M., Zych, K., Manios, Y., Cardon, G. & ToyBox-study group. (2012). Influencing factors of screen time in preschool children: an exploration of parents' perceptions through focus groups in six European countries. *Obesity reviews*, 13(1), 75–84. <https://doi.org/10.1111/j.1467-789X.2011.00961.x>
- Deng, X., Hu, Y. B., Liu, C. Y., Li, Q., Yang, N., Zhang, Q. Y., Liu, L., Qiu, J. N., Xu, H. B., Xue, L., Shi, Y. W., Wang, X. G. & Zhao, H. (2024). Psychological distress and aggression among adolescents with internet gaming disorder symptoms. *Psychiatry research*, 331:115624. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2023.115624>
- Domingues Montanari, S. (2017). Clinical and psychological effects of excessive screen time on children. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 53(4), 333-338. <https://doi.org/10.1111/jpc.13462>
- Dou, Y. & Zhang, M. (2025) Longitudinal reciprocal relationship between media violence exposure and aggression among junior high school students in China: A cross-lagged analysis. *Frontiers in Psychology*. 15:1441738. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1441738>
- Elumar, E. & Sani Bozkurt, S. (2023). Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin tipik gelişim gösteren çocuklarından beklentileri, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 57-71. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1097607>
- Ercan, E., Ercan, E. S., Akyol Ardic, Ü. & Uçar, S. (2016). Çocuklar için saldırganlık ölçeği anne-baba formu: Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(2016), 77-84. <https://doi.org/10.5455/apd.180426>
- Ersan, C. & Tok, Ş. (2020). The study of the aggression levels of preschool children in terms of emotion expression and emotion regulation, *TED Eğitim ve Bilim*, 45(201), 359-391. <https://doi.org/10.15390/eb.2019.8150>
- Francis, K., Scholten, H., Granic, I., Loughheed, J. & Hollenstein, T. (2021). Insights about Screen-Use Conflict from Discussions between mothers and pre-Adolescents: A Thematic Analysis. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 2021(18), 4686. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094686>
- Evans, S. C., Díaz, K. I., Callahan, K. P., Wolock, E. R. & Fite, P. J. (2021). Parallel trajectories of proactive and reactive aggression in middle childhood and their outcomes in early adolescence. *Research on child and adolescent psychopathology*, 49(2), 211–226. <https://doi.org/10.1007/s10802-020-00709-5>
- George, D. & Mallery, P. (2010). SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0, Pearson.
- Gönültaş, O. & Atıcı, M. (2014). Ortaokul son sınıf öğrencilerinin öfke düzeyleri ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 370-386. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/371428>
- Halperin, J. M., McKay, K. E. & Newcorn, J. H. (2002). Development, reliability, and validity of the children's aggression scale-parent version. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41(3), 245-252. <https://doi.org/10.1097/00004583-200203000-00003>

- Hanöz, L., Özgün, S., Zeytinoğlu Saydam, S., Şen, C. N. & Ayyıldız, E. (2023). Siblings Under the Shadow: A Qualitative Study of Young Adults' Parentification Experiences with Siblings with Special Needs. *International Journal of Systemic Therapy*, 35(1), 127–144. <https://doi.org/10.1080/2692398X.2023.2282954>
- Houghton, S., Hunter, S. C., Rosenberg, M., Wood, L. Zadow, C., Martin, K. & Shilton, T. (2015). Virtually impossible: Limiting Australian children and adolescents daily screen based media use. *BMC Public Health*, 15(1), 1-11. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-15-5>
- İlgar, M. Z. & Öztürk, H. B. (2018). Ortaokul 5.sınıf öğrencilerinde televizyon ve çizgi film izleme tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişki. *Journal of Turkish Studies*, 13(19), 955-977. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.14103>
- Kabali, H. K., Irigoyen, M. M., Nunez-Dais, R., Budacki, J. G., Mohanty, S. H., Leister, K. P. & Bonner, R. L., Jr. (2015). Exposure and use of mobile media devices by young children. *Pediatrics* 136(6), 1044-1050. <https://doi.org/10.1542/peds.2015-2151>
- Kale, M. & Dikici Sığirtmaç, A. (2021). The participation of children in caregiving of their siblings with special needs and peer relationship in rural Turkey. *Early Child Development and Care*, 191(9), 1392-1400. <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1759573>
- Kaya, Z., İkiz, F. E. & Asıcı, E. (2019). Ergenlerin saldırganlık düzeyinin değer yönelimleri, cinsiyet ve anne babanın eğitim düzeyi açısından yordanması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), 75-84. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.2306>
- Kaynak, A. & Tunç, E. (2021). Eğitim fakültesi öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 85-104. <https://orcid.org/0000-0001-6126-338X>
- Keba Ekinci, D. (2024). Medya ve çocuk bağlamında çizgi filmlerde yer alan şiddet içeriklerinin analizi. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, 771-793. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1455135>
- Kebir, C. & Özkaya, H. (2023). Investigation of the effect of screen exposure on language development in children between 16-36 months. *Turkish Journal of Family Practice*, 27(2), 21-28. <https://doi.org/10.54308/tahd.2023.21033>
- Kırloğlu, M., Kayaalp, A. & Arslan, S. (2023). Güncel bir sorun olarak çocuklarda ekran bağımlılığı ve ebeveyn tutumları. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 118-131. <https://doi.org/10.55109/tushad.1360037>
- Kim, D., Lee, S., Kim, H. & Shin, Y. (2024). From temperament to YouTube: Exploring the link between childhood temperament, YouTube usage patterns, and emotional/behavioral problems among children. *BMC Public Health*, 24, 1547 (2024). <https://doi.org/10.1186/s12889-024-19011-w>
- Koç, Ç. T. & Karaman, N. (2024). Tüketim kültürü perspektifinden YouTube Kids'in incelenmesi. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 176-194. <https://doi.org/10.53281/kritik.1460602>
- Majeed, S. (2023). Screen time and aggression in adolescents: a moderating role of content-based media exposure . *Journal of Pakistan Psychiatric Society*, 20(03), 15-21. <https://doi.org/10.63050/jpps.20.03.204>
- Martins, N. & Weaver, A. (2019). The role of media exposure on relational aggression: A meta-analysis, *Aggression and Violent Behavior*, 47(2019), 90-99. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.03.001>
- Mazmanian, M. & Lanette, S. (2017). "Okay, One More Episode." *Proceedings of the 2017 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing - CSCW '17*. <https://doi.org/10.1145/2998181.2998218>
- McArthur, B. A., Volkova, V., Tomopoulos, S. & Madigan, S. (2022). Global prevalence of meeting screen time guidelines among children 5 years and younger: A systematic review and meta-analysis. *JAMA Pediatr*, 176(4):373–383. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2021.6386>
- McHale, S. M., Updegraff, K. A. & Feinberg, M. E. (2016). Siblings of youth with autism spectrum disorders: Theoretical perspectives on sibling relationships and individual adjustment. *Journal of autism and developmental disorders*, 46, 589-602. <https://doi.org/10.1007/s10803-015-2611-6>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2024). *Özel Öğretim Kurumları*. Milli Eğitim Bakanlığı Web Sayfası. <https://ookgm.meb.gov.tr/kurumlar.php?tur=rehabilitasyon&il=ANKARA>
- Muppalla, S., Vuppapapati, S., Reddy Pulliahgaru, A. & Sreenivasulu, H. (2023) Effects of excessive screen time on child development: An updated review and strategies for management. *Cureus*, 15(6), e40608. <https://doi.org/10.7759/cureus.40608>
- Ofcom. (2016). *Children and Parents: Media Use and Attitudes Report*. <https://www.ofcom.org.uk/siteassets/resources/documents/research-and-data/media-literacy-research/children/children-parents-nov16/children-parents-media-use-attitudes-report-2016.pdf?v=335496>
- Özen, Ö. & Kartelli, F. (2017). Türkiye'de yayın yapan çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerdeki şiddet olgusunun analizi, *Marmara İletişim Dergisi*, 27(2017), 81-93. <https://doi.org/10.17829/midr.20172729523>
- Özkonuk, B. (2019). Çocukluk sosyolojisi bağlamında çocuk özneler için Youtube ve Youtuber olmak üzerine bir inceleme. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

- Perhamus, G. R., Ostrov, J. M. & Murray-Close, D. (2024). Aggression and irritability in middle childhood: Between- and within-person associations. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 53(2), 184-198. <https://doi.org/10.1080/15374416.2023.2272941>
- Qi, J., Yan, Y. & Yin, H. (2023). Screen time among school-aged children of aged 6–14: A systematic review. *glob health res policy*, 8(12). <https://doi.org/10.1186/s41256-023-00297-z>
- Rideout, V. J., Vandewater, E. A. & Wartella, E. A. (2003). *Zero to six electronic media in the lives of infants, toddlers and preschoolers fall 2003*, A Kaiser Family Foundation Report. <https://dcmp.org/learn/static-assets/nadh169.pdf>.
- Rideout, V., Peebles, A., Mann, S., & Robb, M. B. (2022). Common Sense Census: Media Use by Tweens and Teens, 2021. Common Sense; San Francisco, CA, USA.
- Sivrikaya, T. & Baş, M. (2024). Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık ve cesaret düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Research in Sport Education and Sciences*, 26(1), 16-25. <https://doi.org/10.62425/rses.1417255>
- Suna Şaka, A. S. (2022). 48-72 Aylık çocuklarda saldırganlık yönelimi ve öz düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Okul Öncesi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Şakar, İ. (2023). İlkokul öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya
- Taner Derman, M. (2013). 10-11 yaş çocuklarının saldırganlık ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 6(2), 879-889. http://dx.doi.org/10.9761/jasss_601
- Teknoloji ve Sanayi Bakanlığı. (2022). *İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması*, Teknoloji ve Sanayi Bakanlığı Web Sayfası. <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege>
- Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK). (2024). *Çocuklar tarafından bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımına ilişkin araştırma, 2024. Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Survey-on-Information-and-Communication-Technology-Usage-by-Children-2024-53638>
- Wallace, J., Boers, E., Ouellet, J. & Conrod, P. (2023). A population-based analysis of the temporal association of screen time and aggressive behaviors in adolescents. *JAACAP Open*, 1(4), 284-294. <https://doi.org/10.1016/j.jaacop.2023.08.002>
- Wang, L. & Keizer, R. (2024). 'I am a traditional but caring father': Narratives of paternal masculinity in urban Chinese families. *Journal of Gender Studies*, 33(6), 851–866. <https://doi.org/10.1080/09589236.2023.2300426>
- Wolfers, L. N., Nabi, R. L. & Walter, N. (2024). Too much screen time or too much guilt? How child screen time and parental screen guilt affect parental stress and relationship satisfaction. *Media Psychology*, 28(1), 102–133. <https://doi.org/10.1080/15213269.2024.2310839>
- Xu, X., Wu, Y., Xu, y., Ding, M., Zhou, S. & Long, S. (2024). The role of parent–child attachment, hostile attribution bias in aggression: A meta-analytic review. *Trauma, Violence, and Abuse*, 25(3), 2334-2347. <https://doi.org/10.1177/15248380231210920>
- Ünlükaya, A., Savaş, S. & Sucu, İ. (2021). YouTube çocuk kanallarında bulunan video içeriklerindeki temaların ortaya koyulmasına yönelik bir çalışma. *Journal of Business in The Digital Age*, 4(1), 33-49. <https://doi.org/10.46238/jobda.962705>
- Yetim, G. & Sarıçam, H. (2016). Investigation of the families' knowledge and awareness about effect of cartoon on children. *OPUS International Journal of Society Researches*, 6(11), 341-364. <https://dergipark.org.tr/en/pub/opus/issue/26855/270461>
- Yobel, L. A. (2019). A study on screen addiction among adolescents. *International Journal of Research in Engineering, Science and Management*, 2(10), 845-848. https://www.ijresm.com/Vol.2_2019/Vol2_Iss10_October19
- Yüce, Y. & Suzuki Him, M. (2025). "Armut dibine mi düşer? Çalışan annelerin kızlarına aktardıkları". *Fe Dergi*, 17(1). 78-110. <https://doi.org/10.46655/federgi.1528876>